

HODOSY SZABOLCS

A NEMZETI KISEBBSÉGEKET ÉRINTŐ JOGSZABÁLYOK

[PRÁVNE PREDPISY OVPLYVŇUJÚCE POSTAVENIE NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN]

Általános bevezető

A nemzeti kisebbségeket és etnikai csoportokat 2008-ban érintő jogszabályok vizsgálata/összesítése komoly feladat, ugyanis vannak jogszabályok, melyek egyértelműen a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását szabályozzák, viszont vannak olyanok is, melyek nem szabályozzák közvetlenül a jogállást, de kihatásuk van az adott kisebbség, illetve etnikai csoport valós helyzetére. Úgy gondoltam, e kis összefoglalóban nemcsak az érvényes és már hatályos törvényi keretet veszem figyelembe, hanem egy kicsit kitekintve a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását érintő és érinthető (jogi) környezetet is, mely nem jogszabályok formájában keresendő.

A nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok 2008-as költségvetési támogatása

A nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok támogatása 2008-ban pénzügyi-jogi szempontból az Állami Költségvetés keretei közt valósult meg. A 608/2007 számú törvény a 2008-as állami költségvetésről keretszámai az állami költségvetés összebevétele oldalán 348 251 725 ezer SKK, míg az állami költségvetés összkiadási oldalán: 380 233 025 ezer SKK.

A 2008-as Állami Költségvetés célirányos támogatásai a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok részére az alábbiak voltak:

- 20 millió SKK kisebbségi kultúrpolitikára
- 150 roma diák támogatása közép- és főiskolákon a Szlovák Köztársaság Kormányhivatala fejezetében,¹
- 100 millió 400 ezer SKK nemzeti kisebbségek kulturális programjaira a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma fejezetében.

1 Post factum megállapítható, hogy a Szlovák Köztársaság Kormánya romaügyi kormánybiztosának támogatási programjából 2008-ban 41 millió 817 ezer 215 SK támogatás került kiosztásra.

A nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását érintő 2008-as jogszabályok

Az antidiszkriminációs törvény módosításáról szóló törvény² időrendben talán az első azon törvények közül, melyek mindenképpen befolyásolják a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását. Az antidiszkriminációs törvény még 2004-ben került elfogadásra és 2004. július 1-jétől hatályos. Az eredeti szövegezésben viszont volt olyan rendelkezés, konkrétan a 8. paragrafus 8. bekezdése, mely kimondta, hogy „*az esélyegyenlőség gyakorlati bebiztosítására és az egyforma bánásmód betartására különleges kiegyenlítő rendelkezéseket lehet elfogadni a faji és etnikai származással összefüggő hátrányos megkülönböztetés meggátolására.*” E rendelkezést a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága 2005. október 18-ai PL. ÚS 8/04 számú határozatával alkotmányellenesnek minősítette.³ Ezzel az adott rendelkezés először hatályát, majd hat hónappal később érvényét is veszítette. Az indokok között a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága elsősorban azt rója fel a rendelkezésnek, hogy nem eléggé egyértelmű, hogy az ott említett különleges kiegyenlítő rendelkezéseknek átmeneti jellegük kell, hogy legyen, hogy a másik oldalon ne kerüljön sor fordított diszkriminációra, valamint hogy az adott rendelkezés nem elég konkrét, nincs megfelelőképpen behatárolva.⁴ Mindezek tükrében elmondható, hogy 2008-ban az antidiszkriminációs törvény módosításával a törvényalkotó konkretizálta az addig talán nem eléggé egyértelmű rendelkezéseket. Precízebb megfogalmazást kaptak a meghatározások, fogalom- és kifejezésmagyarázatok (közvetlen és közvetett diszkrimináció, zaklatás, szexuális zaklatás, diszkriminációra való biztatás, utasítás diszkriminációra, jogtalan büntetés, jogi személy diszkriminálása stb.), valamint sor került az alkotmánybíróság által megszüntetett (és nehezményezett) „különleges kiegyenlítő rendelkezések” pontosítására, újbóli megfogalmazására, megmagyarázására. Mi több, a törvény tartalmazza már az újonnan megnevezett „átmeneti kiegyenlítő rendelkezések” alkalmazásának rendjét, módját, lehetőségeit (milyen esetben alkalmazhatók, mennyi ideig lehet őket alkalmazni). A törvénymódosítás tehát biztosítja, hogy átmeneti kiegyenlítő rendelkezéseket csak az államigazgatási szervek alkalmazhatnak és csak olyan esetben, ha ezek célja a bizonyíthatóan megjelenő egyenlenség csökkentése, vagy megszüntetése, ill. a kitűzött cél eléréséhez megfelelőek és nélkülözhetetlenek. Mindezek mellett a törvénymódosítás több Európai Unió irányelvet is transzponált a szlovák jogrendbe (200/43/EK, 200/78/EK, 76/207/EGK, 2004/113/EK).

2008-ban a közoktatás terén is nagy változás történt, ugyanis 2008. június 1-jével hatályba lépett az új közoktatási törvény.⁵ E törvény kapcsán kodifikációról is beszélhe-

2 Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 85/2008 számú törvénye, amely módosítja és kiegészíti a 365/2004-es számú törvényt az egyforma bánásmódról az egyes területeken és a diszkriminációtól való védelemről és néhány törvény módosításáról és kiegészítéséről (antidiszkriminációs törvény) a későbbi jogszabályok értelmében és amely módosítja és kiegészíti a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 308/1993-as számú törvényét a Szlovák Nemzeti Emberjogi Központ létrehozásáról a későbbi jogszabályok értelmében.

3 A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának határozata 539/2005 számmal került kihirdetésre.

4 A teljesség kedvéért ajánlom elolvasni az alkotmánybírósági határozat indoklását és az alkotmánybírói különvéleményeket is, melyek megtalálhatók a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának honlapján.

5 A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 245/2008 számú törvénye a nevelésről és oktatásról (iskolai törvény) és néhány törvény módosításáról és kiegészítéséről (a továbbiakban csak közoktatási törvény).

tünk, ugyanis az adott törvény általi szabályozás annak hatályba lépése előtt több különböző jogszabályban volt megtalálható, úgy mint a Szlovák Köztársaság Alkotmányában,⁶ a 29/1984 számú törvényben az alapiskolák és középiskolák rendszeréről, a 279/1993 számú törvényben az iskolai intézményekről és az 596/2003 számú törvényben az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatiságról. Az új közoktatási törvény valójában reformtörvénynek is tekinthető, hiszen nagy léptékű változásokat vezet be a regionális oktatásügy terén, figyelembe veszi az egyéni nevelés és oktatás szempontjait, rendelkezik az oktatási (nevelési) intézménybe való felvételtől és az ottani tanulmányok befejezéséről, az oktatás minőségének követéséről és értékeléséről, a külföldiek gyerekeinek neveléséről és oktatásáról, a tehetséges gyerekek és tanulók neveléséről és oktatásáról, a különleges oktatást és nevelést igénylő gyerekek neveléséről és oktatásáról, valamint a gyerekek és tanulók törvényes képviselőinek jogairól és kötelességeiről a nevelési és oktatási folyamatban. Az új közoktatási törvénnyel a kötelező iskolalátogatási idő 10 évben került meghatározásra. A törvény által bevezetett rendszerben a nevelés és oktatás kétszintű nevelési-művelődési tervek alapján történik. Először az állam (oktatási minisztérium) megszabja az iskolák számára a nevelés és művelődés kötelező tartalmát az állami művelődési program által. Az egyes iskolák e program keretében végezhetnek tevékenységüket és szakosodásukat figyelembe véve dolgozhatják ki iskolai művelődési programjaikat. A törvény szabályozza a gyerekek, illetve tanulók maximális megengedett létszámát is az egyes nevelési és oktatási intézményekben. Változott az iskolák rendszere is, az alapiskolák, szakközépiskolák, gimnáziumok és a speciális nevelést – művelődést nyújtó iskolák mellett immár az óvodák, nyelviskolák, művészeti alapiskolák és konzervatóriumok is a részét képezik. Ami a nevelés-művelődés költségeit illeti, az új törvény értelmében a kötelező iskolalátogatást megelőző évben az óvodalátogatás térítésmentes. Az iskolaigazgatók jogkörei is újra vannak fogalmazva, valamint a helyi államigazgatási szervek (kerületi iskolaügyi hivatalok) hatásköre és jogosítványai is, hasonlóan az Állami Tanfelügyeletéhez.

Említésre méltó a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának 326/2008 számú hirdetménye is, mely a bizonyítványok és más iskolai nyomtatványok fajtáit, tartozékait, valamint azok nyilvántartásának és elhelyezésének módját szabályozza. E hirdetmény szerint a bizonyítvány az alábbiakat tartalmazza: a Szlovák Köztársaság címere, az iskola neve, évfolyam, osztály, az iskolalátogatás éve, iskolaév, a tanuló sorszáma az osztálynaplóban vagy protokollban, a tanuló adatai – keresztnév és vezetéknév, a születés helye és időpontja, születési szám, állampolgárság, nemzetiség –, a tanuló összesítő értékelése, a tanuló összértékelése, a bizonyítvány kiadásának helye és időpontja, hivatalos pecsétnyomat államjellel piros színnel, az igazgató és az osztályfőnök aláírása.

A kulturális minisztérium által megítélhető támogatások terén is változások történtek, ugyanis a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma az 523/2004 számú a közigazgatási költségvetés szabályairól szóló törvény értelmében kiadta előbb az MK-3026/2008-10/11619 számú határozatát a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának hatáskörébe tartozó támogatások odaítéléséről,⁷ majd módosította azt az MK-3925/2008-10/15583 számú határozatával.⁸ Az említett rendeletek szabályoz-

6 Kihirdetve a 460/1992 szám alatt.

7 Kihirdetve a 362/2008 szám alatt.

8 Kihirdetve az 526/2008 szám alatt.

zák a támogatások célját, a támogatás odaítélésének feltételeit, a kérvények formáját és tartalmát, továbbá tartalmaznak átmeneti és megszüntető rendelkezéseket is. A módosítás után a fent említett határozatok értelmében az alábbi témakörbe tartozó tervezetek megvalósításához lehet támogatást megítélni:

- a) szellemi értékek alkotása és terjesztése,
- b) a kulturális örökség védelme és fejlesztése,
- c) külföldi kulturális tevékenység és nemzetközi kulturális tevékenység szlovákiai jelentőséggel,
- d) kulturális alkotóképesség és szabadidejű kulturális tevékenység,
- e) kulturális művelődési programok,
- f) audiovizuális alkotás, audiovizuális kultúra alkotása és terjesztése,
- g) nemzeti kisebbségek kulturális fejlődése,
- h) egészségileg sérültek vagy más hátrányos helyzetű csoportok kulturális tevékenysége,
- l) a kulturális értékek elérhetővé tételének támogatása alapiskolák tanulóinak, középiskolák diákjainak és alapiskolai és középiskolai pedagógiai alkalmazottak számára.

Az év vége felé került elfogadásra az 564/2008 számú törvény, amely módosítja és kiegészíti a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 300/1933 számú törvényét a keresztnévről és vezetéknevről a későbbi jogszabályok értelmében.⁹ Az eredeti törvény által is elismert alapelv, hogy az ember keresztné- és vezetékneve az ő két alap megkülönböztető jele, jelentőséggel bírnak nemcsak a polgár magánéletére, de állampolgársági szempontból is, főként mint a lakosok sokoldalú és pontos nyilvántartásának alapfeltételei. Ebből az okból fontos a polgárnak lehetőséget nyújtani a keresztné- vagy vezetékneve módosítására, átjavitására vagy megváltoztatására, ugyanakkor megszabni olyan szabályokat, amelyek célja az adott területen belüli rendszerezés és útbaigazítás is. A névhez való jog a polgár személyes jogaihoz tartozik, úgy, mint a név védelméhez való jog, amit mindenkinek biztosít a Szlovák Köztársaság Alkotmánya. A törvénymódosítást, mely főként a keresztné- és vezetékneve- használat szabályait módosítja, valamint a keresztné- és vezetékneve változtatásának engedélyezését a gyakorlati alkalmazás követelte meg, amely részben Szlovákia Európai Unió tagjává is összefügg.¹⁰ Gyakrabban kötetnek kevert házasságok, születnek gyerekek különböző állampolgárságú szülőknek, mint azelőtt, és ezekből az eseményekből indulnak ki a Szlovák Köztársaság állampolgárainak kérelmei a keresztné- és vezetékneve módosításának és használatának terén, ugyanígy a gyakori kérelmek a keresztné- vagy vezetékneve megváltoztatásának engedélyezésére. Az elfogadott és hatályos újítással pontosabbá és szélesebb körűvé válnak bizonyos rendelkezések, amelyek főként a házastársak vezetékneve változását-változtatását érintik. A változtatások következményeként az érintett rendelkezések is egységes érvényesítésre kerülnek majd a területi hivatalok részéről.

⁹ A törvény hatályba lépési ideje 2009. február 1.

¹⁰ A fent idézett törvény újításának elkészítéséhez alapként elsősorban a területi hivatalok ismeretei és tapasztalatai szolgáltak, amelyek a keresztné- és vezetékneve megváltoztatásának engedélyezéséről döntenek, és az anyakönyvi hivataloké, amelyek a keresztné- és vezetékneve megváltoztatásáról szóló bejelentéseket fogadják, amelyekhez az érvényes jogi rendelkezésekkel összhangban nincs szükség engedélyre.

A nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását érintő nemzetközi szerződések

2008. március 2-ától hatályos¹¹ a Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovák Köztársaság Kormánya között a közös államhatáron lévő közúti határhidak és határútszakaszok üzemeltetéséről, fenntartásáról és rekonstrukciójáról.¹² E megállapodásnak a hatályba lépésével egyidejűleg a Szlovák Köztársaság és a Magyar Köztársaság viszonylatában hatályát veszítette a Magyar Népköztársaság Közlekedési Minisztériuma és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Szövetségi Közlekedési Minisztériuma között a magyar–csehszlovák közös közúti határhidak javításáról és karbantartásáról szóló, Budapesten, 1986. november 24-én aláírt Megállapodás. Ezen megállapodás hatálya az 5. Cikkben felsorolt közúti határhidak, valamint határútszakaszok üzemeltetésére, fenntartására és rekonstrukciójára terjed ki. A szerződő felek ezen megállapodás végrehajtásával a Magyar Köztársaság Gazdasági és Közlekedési Minisztériumát és a Szlovák Köztársaság Közlekedési, Postaügyi és Távközlési Minisztériumát bízták meg.

A nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását érintő és érinthető (jogi) környezet

Úgy gondolom, e tekintetben fontos megemlíteni, hogy a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma 2008. november 18-án tárcaközi egyeztetésre bocsátotta törvényjavaslatát, amely módosítja és kiegészíti a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 270/1995 számú törvényét a Szlovák Köztársaság államnyelvéről a későbbi jogszabályok értelmében és néhány törvény módosításáról és kiegészítéséről.¹³ A törvényjavaslat olyan elemeket foglal magába, melyek inkább visszalépést jelentenek, mintsem jogi továbbfejlődést és a többnyelvű Európa elveinek tiszteletét. Már magában az is megrázó, hogy a törvény eredetileg is államnyelvet emleget, nem pedig hivatalos nyelvet. Ebből logikusan az következik, ami a Szlovák Köztársaság Alkotmányában is meg van fogalmazva, azaz a szlovák nyelv elsőbbséget élvez minden más nyelvel szemben Szlovákiában. Ebből valóban kitűnik, milyen a viszonya az állam- és más nyelveknek, melyet nem az egyenlőség, hanem az alárendeltség jellemez.

Amikor a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogállását érintő és érinthető 2008-as (jogi) környezetről van szó, nem szabad kihagyni egy dolgot, mégpedig a Szlovák Köztársaság Kormánya mellett működő tanácsadó szerv, azaz a Nemzeti Kisebbségek és Etnikai Csoportok Kormánytanácsának működését. Példának okáért, míg e bizottság 2006-ban és 2007-ben is csak évente egyszer ült össze, 2008-ban háromszor is ülésezett.¹⁴ 2008. évi tevékenységét tekintve olyan témakörökkel foglalkozott,

11 A megállapodás 2007. június 18-án lett aláírva Pozsonyban, a Szlovák Köztársaság részéről a Szlovák Köztársaság Elnöke 2007. december 5-én ratifikálta és a jóváhagyásról szóló jegyzékváltás utáni hatvanadik napon lépett hatályba.

12 Kihirdetve a 45/2008 szám alatt.

13 Az ide vonatkozó dokumentumok (az eredeti törvényjavaslat, mellékletek, indoklás, stb.) MK-3972/2008-10/15844 iktatószám alatt található.

14 2008. február 28-án, 2008. június 30-án és 2008. december 18-án.

mint például a Szlovák Rádió és Szlovák Televízió nemzetiségi adásának kérdése, a roma nemzeti kisebbség szlovákiai fejlődésének középtávú koncepciója, információ a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának szlovákiai implementációjáról szóló második jelentés készítéséről, információ a nemzeti kisebbségek támogatásáról a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának pályázati rendszeréből 2008-ban, információ az államnyelvtörvény módosítási javaslatáról stb.